

College voor Toetsen en Examens

TEKENEN HAVO

VAKINFORMATIE STAATSEXAMEN 2019

V18.03.1

De vakinformatie in dit document is vastgesteld door het College voor Toetsen en Examens (CvTE). Het CvTE is verantwoordelijk voor de afname van de staatsexamens voortgezet onderwijs en draagt zorg voor de kwaliteit en het niveau van de examens.

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is belast met de praktische uitvoering en organisatie van de staatsexamens. Met vragen over deze vakinformatie kunt u contact opnemen met de afdeling Examendiensten van DUO: (050) 599 89 33 of staatsexamens@duo.nl.

Inhoud

1 Kernpunten	5
2 Centraal examen	5
3 College-examen	6
4 Schema examenstof	9
Bijlage 1 Beschrijving examenstof	10
Bijlage 2 Inleveren van twee werkstukken/collecties	11
Bijlage 3 Werkverslag bij een werkstuk voor tekenen havo	12
Bijlage 4 Stappenplan praktisch examen	14
Bijlage 5 Materialen en hulpmiddelen	15
Bijlage 6 Tips	18

[top](#)

1 Kernpunten

- Het examen bestaat uit een centraal schriftelijk examen en een praktisch college-examen.
- Het thema voor havo wordt nog bekend gemaakt.
- Het college-examen bestaat uit het maken van een werkstuk en de bespreking ervan.
- De benodigheden voor het praktisch examen staan in de [materialenlijst](#).
- Voor het college-examen moet de kandidaat tevens [twee werkstukken/collecties](#) meebrengen.
- Tips voor dit examen staan in [bijlage 6](#).
- De berekening van het eindcijfer staat in een [overzicht](#).

2 Centraal examen

De [examenstof](#) betreft de [vaktheorie](#). Dit examen heeft betrekking op de periode van het romaans tot heden, met nadruk op de periode vanaf 1800. Meer dan één kunsthistorische stijlperiode komt aan bod. Het examen heeft betrekking op meerdere beeldende disciplines zoals schilderkunst, beeldhouwkunst, textiele vormgeving, architectuur, audiovisuele vormgeving en nieuwe media. Daarbij gaat het om autonome kunst en/of toegepaste vormgeving. Het examen vertrekt vanuit het beeld.

De stofbeperking en het thema voor het centraal examen 2019 worden bekendgemaakt via een nieuwsberichtje op www.examenblad.nl in juni en in de Septembermededeling op www.examenblad.nl in 2018.

Uit het centraal examen dient te blijken dat de kandidaat:

- kennis heeft van beeldende verschijnselen, in productieve en reflectieve zin;
- kennis heeft van en inzicht heeft in de geschiedenis van de beeldende kunst;
  - kunstgeschiedenis is hier niet bedoeld als een zelfstandig vakgebied: kennis van en inzicht worden vereist voor zover nodig voor de verdieping van de beschouwing
- het vermogen bezit tot het beschouwen van getoonde beelden en vormen;
  - onder beschouwen van beelden en vormen wordt verstaan het kritisch onderzoek naar vorm, inhoud en functie ervan
  - Het gaat hier om twee- en driedimensionale beelden en vormen en de vaardigheid deze beschouwing te verwoorden en/of te verbeelden
- inzicht heeft in de geschiedenis van de cultuur
  - voor zover nodig om tot beschouwing van beelden en vormen te komen
- inzicht heeft in de relaties tussen verschillende cultuuruitingen.

De kandidaten dienen vooral kijkstrategieën te beheersen om de examenvragen te kunnen beantwoorden. De kennis die verondersteld wordt van kunsthistorische en andere begrippen is ondersteunend, d.w.z. het gaat om begrippen die van belang zijn bij het kijken en verwoorden.

Zie voor meer informatie over de basisstofomschrijving en het thema; Syllabus havo 2019: https://www.examenblad.nl/examenstof/syllabus-2019-beeldende-vakken/2019/f=/beeldende_vakken_havo_2_versie_2019.pdf

Overzicht centraal examen

wat	toetsing theorie - beschrijven, onderzoeken en interpreteren - beschouwen
hulpmiddelen	basispakket en woordenboek
tijdsduur	150 minuten
cijfer	A

3 College-examen

Het college-examen bestaat uit een praktisch examen van 360 minuten (6 uur exclusief middagpauze).

Het college-examen heeft betrekking op hetzelfde thema als het centraal examen.

Getoetst wordt de kennis, het inzicht en de vaardigheid om voor problemen beeldende oplossingen in het platte vlak te vinden (zie: [Beschrijving examenstof, praktijk](#)). De kandidaat moet *passende* beeldende vormgeving in het platte vlak te kunnen realiseren. Wij onderscheiden hierbij:

- werkvormen naar de aanschouwing (het werken naar de directe waarneming);
- werkvormen naar de voorstelling (het werken naar niet-aanschouwelijke gegevens zoals: verbale gegevens en/of reeds eerder door eigen waarneming of via foto, reproductie, film, reclame, e.d. voorgevormde beelden), of:
- functionele werkvormen (werkvormen die leiden tot werkstukken met een vooropgesteld gebruiksdoel. Met andere woorden: het 'dingkarakter' van de vormgeving krijgt grote nadruk (grafische werkvormen, affiches, boekomslagen). Er kan hier ook sprake zijn van vakoverschrijdende opdrachten waarbij relaties kunnen worden gelegd met werkvormen uit andere disciplines en media (ontwerpen voor toneeldecors, stadsvernieuwing, interieurs of het gebruik van geluid, licht, beweging, e.d.)

Combinaties van de drie hierboven genoemde werkvormen zijn ook mogelijk.

Voorafgaand aan het examen maakt de kandidaat [twee werkstukken/collecties](#) over het thema in een van bovenvermelde (combinatie van) werkvormen, die meegenomen worden naar het examen.

Tijdens dit examen maakt de kandidaat een werkstuk rond het voorgeschreven thema. De kandidaat krijgt (ten minste) drie opdrachten, waarvan er één moet worden gekozen.

Daarna zijn de volgende *mogelijke* activiteiten te onderscheiden:

- verzamelen van gegevens over de probleemstelling en oplossingen van beeldende kunstenaars en vormgevers;
- ontwikkelen van ideeën voor beeldende oplossingen, deze beschrijven en criteria, uitgangspunten, doelstellingen vastleggen in een procesverslag;
- maken van een werkplan;
- doen van beeldend onderzoek naar mogelijke oplossingen door middel van experimenten, schetsen, studies, proeven in de diepte en in de breedte;
- evalueren van het eigen onderzoek en vervolgens keuzes maken en toelichten;
- uitwerken van de gekozen beeldende oplossing in een werkstuk/collectie en het resultaat evalueren.

Na afloop van het praktisch examen vult de kandidaat een **vragenformulier** over de uitvoering van de opdracht in.

Dezelfde dag of één of enkele dagen na het praktisch examen vindt er een gesprek plaats met de examinatoren over de meegebrachte werkstukken/collecties en de opdracht van het praktisch examen. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan het door de kandidaat ingevulde vragenformulier over het gemaakte beeldend werk. Het doel van het gesprek is om na te gaan welke bewuste keuzes de kandidaat heeft gemaakt t.a.v. de inhoud en de vormgeving. Eventueel vinden ook tijdens de uitvoering van de opdracht enkele gesprekjes plaats.

De examinatoren zullen vragen stellen over o.a.:

- de keuze van de opdracht;
- de verbeelding van de eigen visie;
- de gemaakte schetsen;
- de toepassing van beeldende aspecten (aspecten van beeldende vormgeving);
- het materiaalgebruik;
- het proces bij het maken van het werkstuk.

De examinatoren vormen zich op basis van het werkstuk en het gesprek een oordeel over het werk dat door de kandidaat is gemaakt en drukken dit oordeel uit in een cijfer van 1 t/m 10, op één decimaal. In beperkte mate wordt daarbij tevens rekening gehouden met de ingeleverde werkstukken.

Bij de beoordeling wordt onder andere gelet op:

- rijkdom aan ideeën (dit kan blijken uit de schetsen);
- toepassing van diverse beeldende aspecten (aspecten van beeldende vormgeving);
- materiaalgebruik;
- originaliteit;
- afwerking;
- de per opdracht vermelde aandachtspunten (voor zover deze zijn vermeld);
- de verbeelding van een eigen visie op de opdracht.

Overzicht college-examen

wat	voorbereiding thuis	toetsing praktijk	
hoe	twee werkstukken/ collecties maken om mee te nemen inhoudelijke en praktische voorbereiding (mee te nemen materiaal)	uitwerken van de opdracht	gesprek over de werkstukken)
hulpmiddelen		standaardpakket, woordenboek meegenomen materiaal	
tijdsduur		360 minuten	
cijfer		cijfer B	

Overzicht berekening eindcijfer

wat	wegingsfactor	cijfer (afgerond op één decimaal)	eindcijfer (afgerond op een geheel getal)
centraal examen	1	A	0,5A + 0,5B
college-examen	1	B	

[terug naar top](#)

4 Schema examenstof

Tekenen havo		centraal examen	college-examen
Domein A: Vaktheorie	Beschrijven, onderzoeken en interpreteren: De kandidaat kan het beeldend werk van kunstenaars en vormgevers beschrijven, onderzoeken en interpreteren, met gebruikmaking van kennis van en inzicht in de geschiedenis van de beeldende kunst: - van de 19e, 20e en 21e eeuw; - vanaf het Romaans, voor zover relevant voor de kunst van de 19e, 20e en 21e eeuw.	X	
	Beschouwen: De kandidaat kan twee- en driedimensionale beelden en vormen beschouwen en kan deze beschouwing verwoorden en/of verbeelden.	X	
Domein B: Praktijk	De kandidaat kan gestructureerde probleemstellingen met betrekking tot zowel autonome als toegepaste beeldende kunst en vormgeving onderzoeken en de daaruit ontwikkelde ideeën in een beeldende verwerking uitvoeren, daarbij beeldende middelen aanwenden in een doelgericht werkproces, en het werk zo presenteren dat de beschouwer inzicht krijgt in het werkproces.		X
Domein C: Oriëntatie op studie en beroep			X*

* Oriëntatie op studie en beroep wordt alleen geëxamineerd in combinatie met het profielwerkstuk.

Hierna volgt een [beschrijving](#) van de examenstof. Bij het bestuderen van de examenstof is het raadzaam gebruik te maken van een lesmethode of examenkatern.

[terug naar top](#)

Bijlage 1 Beschrijving examenstof

Domein A: Vaktheorie

Beschrijven, onderzoeken en interpreteren

De kandidaat is in staat kenmerkende aspecten van de voorstelling en vormgeving van beeldend werk van kunstenaars en vormgevers waar te nemen en te benoemen. Hij kan het beeldend werk van kunstenaars en vormgevers beschrijven, onderzoeken en interpreteren. Daarvoor is nodig: kennis van en inzicht in de geschiedenis van de beeldende kunst, architectuur en vormgeving en enige bekendheid met verschillende visies op deze gebieden. Verschillen in visie komen aan het licht bij vergelijkingen van kunst en cultuur in verschillende tijdperken. Een aandachtspunt is het westerse karakter dat veelal in kunsthistorische overzichten is 'ingebakken'. Het is van belang dat dit beseft wordt. Daarom wordt er - waar mogelijk - aandacht besteed aan relevante niet-westerse kunstvormen.

Beschouwen

Onder beelden verstaan we in het kader van het centraal examen werk (2- en 3-dimensionaal) van beeldende kunstenaars, (ambachtelijke en industriële) vormgevers en architecten. Beschouwen betreft formele en inhoudelijke aspecten van beelden. In deze eindterm gaat het om beschouwen met een bepaalde kwaliteit, namelijk het vermogen tot kritisch beoordelen. 'Kritisch' houdt in dat de kandidaat in staat is om op basis van onderzoek binnen 'beschrijven, onderzoeken en interpreteren' tot een beargumenteerd oordeel te komen. De kandidaat heeft de vaardigheid om verslag te doen van deze beargumenteerde beoordeling. Hij kan zijn beschouwing verwoorden en/of verbeelden.

Domein B: Praktijk

De kandidaat kan gestructureerde probleemstellingen met betrekking tot zowel autonome als toegepaste beeldende kunst en vormgeving onderzoeken en de daaruit ontwikkelde ideeën in een beeldende verwerking uitvoeren, daarbij beeldende middelen aanwenden in een doelgericht werkproces, en het werk zo presenteren dat de beschouwer inzicht krijgt in het werkproces. De havo-kandidaat kan gestructureerde probleemstellingen onderzoeken en de daaruit ontwikkelde ideeën in een beeldende verwerking uitvoeren. De vwo-kandidaat heeft te maken met meer open probleemstellingen.

Zowel van de havo- als de vwo-kandidaat wordt verwacht dat hij: problemen en opdrachten kan onderkennen en analyseren; een aantal (dus meer dan één) mogelijke beeldende oplossingen kan bedenken; daaruit kan kiezen; de gekozen oplossing kan uitvoeren in een passende beeldende vorm. Deze punten vormen even zovele fasen in het beeldend proces. Voor het goede verloop van zo'n proces zijn momenten van reflectie nodig. Dat is een van de functies van beschouwen. Het onderscheid autonoom en toegepast geeft aan dat een kandidaat zowel een proces kan doormaken dat gericht is op het verbeelden van een persoonlijke opvatting en keuze, als werkvormen kan hanteren die leiden tot werkstukken met een vooropgesteld gebruiksdoel. In het laatste geval kan ook sprake zijn van vakoverschrijdende opdrachten waarbij relaties worden gelegd met werkvormen uit andere disciplines en media (ontwerpen voor toneeldecors, interieurs of het gebruik van geluid, licht, beweging en dergelijke).

In de syllabus die voor dit examen is samengesteld, staat meer uitgebreide informatie over de examenstof. Kies hiervoor: examenblad.nl/2019/havo/beeldende_vakken.

[terug naar top](#)

Bijlage 2 Inleveren van twee werkstukken/collecties

Onder een collectie verstaan we een serie schetsen, beeldmateriaal, aantekeningen en materiaalstudies die te maken hebben met een eindwerkstuk. Bij de aanvang van het praktisch examen moet de kandidaat twee werkstukken inleveren.

De kandidaat dient twee van de volgende vier werkvormen te hebben uitgevoerd:

- werken naar aanschouwelijke gegevens: een stilleven, een portret of een landschap in het tweedimensionale vlak uitbeelden;
- werken naar verbale gegevens: een gedicht, een 'songtekst', een verhaal, een 'maffe' titel in het tweedimensionale vlak uitbeelden (het betreffende gedicht, e.d. bij het werkstuk voegen);
- functionele beelden maken: bijvoorbeeld behang, een postzegel, een boekomslag, een telefoonkaart, e.d.;
- werken naar digitale beelden bijvoorbeeld een film.

Belangrijk is dat de werkstukken de ideeën van de kandidaat omtrent het thema van het betreffende examenjaar verbeelden. Gelet wordt op beeldende en technische aspecten. Tevens is het van belang dat de kandidaat in een werkverslag bijhoudt hoe de werkstukken zijn ontstaan.

Bij elk werkstuk dient een apart **werkverslag** te worden ingeleverd waarin wordt vermeld:

- hoe de kandidaat tot de keus van het werkstuk is gekomen en wat het moet uitbeelden;
- welke onderdelen van de voorstelling zijn bedoeld om de inhoud duidelijk te maken;
- een toelichting bij het materiaalgebruik;
- wat de kandidaat zelf vindt van het resultaat.

De kandidaat behoort tevens enkele schetsen en eventueel proefjes mee te brengen. De werkstukken en schetsen moet men zo inleveren dat duidelijk is wat bij elkaar hoort: wat samen een *collectie* vormt. Na het praktisch examen wordt aan de kandidaat gevraagd de beide meegebrachte collecties toe te lichten.

Als er geen werkstukken worden ingeleverd, wordt geen praktisch examen afgenomen.

Desgewenst kunnen de twee werkstukken aangevuld worden met meer werkstukken. Dit mag vrij werk zijn, d.w.z. ook andere werkvormen dan de vier hierboven genoemde en/of werkstukken die niet over het thema gaan. Dit mogen ook twee- of driedimensionale werken zijn, zoals video's of fotografische werken. Deze werkstukken dienen om de examinerator een breder beeld te geven van de kwaliteiten van de kandidaat.

De ingeleverde werkstukken moet de kandidaat na het praktisch examen weer meenemen. Het tijdens het praktisch examen gemaakte werkstuk is eigendom van het College voor Examens. Dit werkstuk wordt gedurende een half jaar na afloop van het praktisch examen bewaard. Indien de kandidaat dit wenst, mag dit werk bij het vernemen van de uitslag meegenomen worden. Een eventueel bezwaar tegen de beoordeling van het betreffende werk (de collectie) is dan niet meer mogelijk.

[terug naar top](#)

Bijlage 3 Werkverslag bij een werkstuk voor tekenen havo

Staatsexamen havo 2019

Voor elk werkstuk een afzonderlijk formulier invullen.

Gegevens van de kandidaat:

Naam van de kandidaat:.....

Examenummer: .....

Naam van de school of de examenplaats:.....

Inleiding

1. Welk **onderwerp** heeft u voor dit werkstuk gekozen en waarom?

.....
.....
.....

2. De **inhoud**: wat wilt u **uitbeelden**?

.....
.....
.....

Uitvoering

3. De **voorstelling**: welke onderdelen van de voorstelling zijn bedoeld om de inhoud duidelijk te maken? (Deze vraag ook beantwoorden bij een non-figuratieve voorstelling)

.....
.....
.....

4. De **aspecten van beeldende vormgeving**: verklaar uw keuze voor het gebruik van aspecten als vorm, kleur, compositie, etc. i.v.m. de relatie tussen inhoud en vormgeving.

.....
.....

5. **Materialen en techniek**: waarom heeft u juist van deze materialen gebruik gemaakt en deze technieken toegepast om uw doel te bereiken?

.....
.....
.....

Evaluatie

6. Welke **problemen / moeilijkheden** had u bij het maken van dit werkstuk?

.....
.....
.....

7. Wat vindt u zelf van dit werkstuk / van **het resultaat**?

.....
.....
.....

8. **Hoeveel uur** heeft u ongeveer besteed aan de voorbereiding en uitvoering?

De voorbereiding (onderwerp kiezen, schetsjes maken,
materiaal uitkiezen en verzamelen): ..... uur

De uitvoering: ..... uur

In totaal: ..... uur

Handtekening van de kandidaat: .....

Datum: .....

[terug naar top](#)

Bijlage 4 Stappenplan praktisch examen

Hoe deelt u uw tijd zo in dat u niet in tijdnood komt op deze examendag? Met dit schema heeft u een opzet. U heeft deze dag 6 uur om aan uw werkstuk te werken. U kunt 45 minuten pauzeren. Wanneer u pauze neemt en hoe lang, bespreekt u met uw examinator. Deze kan rekening houden met de pauzetijden die op uw locatie gebruikelijk zijn. *De pauzetijd die hieronder wordt genoemd mag dus gewijzigd worden.* De starttijd op de centrale locaties in Amersfoort, Tilburg en Zwolle is een half uur later, namelijk 09:30 uur. Lees het stappenplan eerst geheel door voor u begint.

09.00 - 09.15	1. ALLE OPDRACHTEN GOED LEZEN Wat zijn de mogelijkheden bij elke opdracht? Bij onduidelijkheden kunt u een toelichting vragen.
09.15 - 09.45	2. KEUZE MAKEN VOOR ÉÉN OPDRACHT
09.45 - 10.30	3. SCHETSEN MAKEN Veel, belangrijk voor de eindopdracht. Bewaar en nummer alle schetsen. Niets weggooien.
10.30 - 11.00	4. VERDIEPING VAN DE SCHETSFASE Kleur de schetsen zo nodig in. Materiaalonderzoek, prototypes.
11.00 - 11.05	5. MAAK EEN KEUZE Deze keuze gaat de basis vormen voor de eindopdracht. Procesbeschrijving Deel 1 (havo/vwo) invullen.
11.05 - 15.30	6. EINDOPDRACHT UITVOEREN Na afloop: procesbeschrijving Deel II (havo/vwo) invullen.
PAUZE: 12.30 - 13.00	
15.30 - 17.00	7. EINDGESPREK, duur: 15 minuten Voorstelling moet verband houden met de opdracht. Alles inleveren, ook uw schetsen en prototype(s). In het gesprek geeft u uitleg over uw werkwijze en keuzes.

[terug naar top](#)

Bijlage 5 Materialen en hulpmiddelen

Deze materiaallijst geldt voor alle locaties waar examens tekenen en handvaardigheid worden afgenomen. Deze materialen en gereedschappen zijn minimaal aanwezig voor zes kandidaten per examendag.

Zelf meenemen:

Het is wenselijk dat de kandidaat zelf beeldmateriaal, zoals tijdschriften, foto's, e.d. over het thema meebrengt naar het praktisch examen. Hij mag ook cd's of een usb-stick meebrengen, als daar beeldmateriaal op verzameld is. De kandidaat dient zelf voor een laptop te zorgen, als hij die nodig heeft. Het gebruik van een smartphone is niet toegestaan. De kandidaat mag ook eigen (werk)materiaal en/of gereedschap meenemen.

Voor het geldende thema (zie kernpunten) neemt u objecten mee die u associeert met het thema. Een paar voorbeelden: kleding, speelgoed, nachtlampjes, souvenirs, auto's, gereedschap... Wat gaat u inspireren? Neem dit mee!

Op elke locatie is aanwezig:

PAPIER

- aquarelpapier, formaat 50x65 cm 300 grams. Keuze uit: Canson, Montval, Schut, Fabriano
- Schut acrylpapier 50x65 360 grams (kan ook voor aquarel gebruikt worden)
- schetspapier A4 en formaat 50x65 cm
- zwaar tekenpapier, formaat 50x65 cm, 220 grams
- gekleurd papier A4 en 50x65 cm, assortiment
- gekleurd karton. kleurenassortiment A4 en 50x65 cm. Florentino 50x70-130 en 300 grams
- rol tissue of absorberende papieren zakdoekjes (t.b.v. aquarel)
- oude kranten en tijdschriften

GEREEDSCHAPPEN

- gum, radeergum factis
- kneedgum
- puntenslijper (voor dikke en dunne potloden)
- liniaal
- passer
- afbreekmesjes
- snijliniaal 60 cm
- snijmat 40x60 of groter
- lijmsorten (houtlijm, fotolijm, universele lijm en behangplaksel voor papier-maché)
- kwasten, groot en klein Talens, van Ginkel
- spalters (brede platte kwasten), varkenshaar
- penselen, plat en rond, Talens, van Ginkel, gussow varkenshaar plat nr 4,6,8, 12, 14
- penselen voor aquarel, bijv. van Gogh filament (Talens), nrs. 3, 6, 8, 12, 16
- assortiment paletmesjes / schildersmesjes

- scharen
- afplakband/crêpe tape
- haarlak
- föhn
- afscheurpalet of mengborden voor verf
- sponsjes

VERF & POTLODEN e.d.

- acrylverf (Talens, Amsterdam, evt. Rowneys, Windsor & Newton. Geen B-merken van Lidl, Action o.i.d. Minimaal onderstaande kleuren:
  - wit (Talens, Amsterdam Titaanwit nr. 105)
  - zwart - lampenzwart of oxydezwart (Talens, Amsterdam nr. 735)
  - geel - primairgeel licht en donker (Talens, Amsterdam nrs 275 en 267)
  - blauw - primaircyaan, ultramarijn (Talens, Amsterdam nrs. 572 en 504)
  - rood - karmijnrood, naphтолrood en magenta (Talens, Amsterdam nr 318, 399 en 369)
  - paars (Talens, Amsterdam nr. nr 348 of 577)
  - groen - heldergroen (Talens, Amsterdam nr. 618)
  - bruin (Talens, Amsterdam nr. 411, gebrande sienna)
  - oker (Talens, Amsterdam nr. 227)
- dikke zwarte markers/stiften of acrylstiften (Edding, Posca, posca uni sketchpen)
- fineliners, zwart, watervast, kwaliteit bijv. Faber Castell (Pitt Artist) XS, S, F, M
- aquarelverf (Talens: Gogh of Rembrandt, W&N of Schmincke, tubes of napjes)
- aquarelpotloden (Faber Castell, Stabilo aquacolor, Caran d'Ache, Derwent Aquatone, Van Gogh of Staedtler)
- aquarelkrijt (bijvoorbeeld Derwent Aquatone, Caran d'Ache, aquarel art creation pastels wateroplosbaar 12 kl assorti)
- neocolor watervast, Caran d'Ache, min. 10 kleuren
- vetkrijt, oliepastels, Van Gogh 12 kleuren assorti
- ecoline (Talens assorti of Sennelier)
- houtskool DIK en DUN
- siberisch krijt, zacht / assortiment met 12 staafjes 4B, 3B, 2B, B, HB
- Oost-Indische inkt (Talens)
- kroontjespennen
- kleurpotloden, doos 24 stuks (Caran-d'Ache, Bruynzeel, Stabilo, Faber-Castell, of Staedtler)
- pastelpotloden (Bruynzeel, Faber-Castell (Pitt), Derwent of Caran-d'Ache)
- potloden; doosje 12 stuks HB, doosje 12 stuks 2B (Bruynzeel, Faber-Castell, Derwent)
- potloden; doosje zachte potloden (HB tot 6B) (Bruynzeel, Faber-Castell, Derwent)
- grafietstiften (Koh-I-Noor 2B, 4B, 6B, of Progresso assorti)
- soft pastelkrijt (Talens, Rembrandt of Van Gogh softpastel, doos 24 kleuren)
- doosje wattenstaafjes of pastel applicatorset, (Da Vinci, Talens)
- tekendriehoek, geodriehoek
- viltstiften (Swann Stabilo, Bruynzeel, Faber-Castell, Edding, Posca of Chameleon)

EXTRA OPTIES

- papierblok met (steen)texturen / karton met muur/dakpanmotief

- transparante folie / cellofaan, kleurenassortiment
- gumpotlood
- doezelaars
- linosetjes + rollertjes + blockprint (basiskleuren) + linoleum (20 x 20 cm o.i.d.)
- verfrrollers met verfbakje
- spatraampjes, rechthoekig, tandenborstels
- Caparol binder (bus)
- aqua maskeerstift-pen (Sennelier) of flesje masking film (Talens)
- ecoline brushpen set, assortiment. bijv Talens of Edding brushpen (doosje, 10 kleuren) / evt. Faber Castell mangaset Shjo 7130, Pitt brushpen assortiment.
- glitter (potjes: zilver, goud, kleurassortiment)
- goudverf, zilververf (acryl)

Kandidaten mogen daarnaast hun eigen materiaal meenemen. Bijvoorbeeld als u een sterke voorkeur hebt voor bepaald materiaal of bepaalde penselen. Dit is altijd verstandig, want hier bent u aan gewend en kunt u goed mee opstarten.

De **hulpmiddelen** hieronder zijn toegestaan bij alle examens. Zij zijn niet alle nodig.

Basispakket

Het standaard basispakket bij alle centrale examens en college-examens bevat:

- schrijfmateriaal
- tekenpotlood
- blauw en rood kleurpotlood
- liniaal met millimeterverdeling
- passer
- geodriehoek
- vlakgum
- elektronisch rekenapparaat

Ook is het toegestaan om hulpmiddelen mee te brengen die geen relatie hebben met de exameneisen maar wel functioneel kunnen zijn, zoals: markeerstift, puntenslijper, leesliniaal (loep).

Woordenboek

Nederlands-Nederlands (eendelig)

of

Nederlands-thuistaal/vreemde taal en thuistaal/vreemde taal-Nederlands (eendelig)

Een digitaal woordenboek is *niet* toegestaan.

Uitgebreide informatie over de hulpmiddelen voor de centrale examens en hulpmiddelen voor kandidaten met een beperking staat in de Regeling toegestane hulpmiddelen. Kies: examenblad.nl/havo/onderwerpen/hulpmiddelen/2019

[terug naar top](#)

Bijlage 6 Tips

Centraal examen

- examenbundels of oude examens zijn geschikt om ervaring op te doen; oude centrale examens zijn te vinden op onder andere examenblad.nl

College-examen

- bekijk de informatiefilm over het mondeling college-examen op de site: duo.nl, staatsexamens, Hoe het staatsexamen vo werkt
- oefen in het ontwikkelen van een eigen visie en verbeelding met het gebruik van bronnen
- oefen in materiaalkennis en de toepassing daarvan (techniek)
- besteed voorafgaand aan het examen aandacht aan de onderzoekfase
- verwerf kennis van, en inzicht in beeldende begrippen en vormtaal
- oefen in het verantwoording kunnen geven over de totstandkoming van het beeldend proces
- besteed tijdens het examen voldoende tijd aan de schets- en onderzoekfase en stap niet te snel over naar het maken van een eindwerkstuk
- wees niet tevreden met één oplossing; bekijk of er meerdere oplossingen mogelijk zijn

[terug naar top](#)

